

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ryba, Tatiana V.; Saarinen, Milla

Title: Sukupuolinäkökulman huomioimisessa urheilijan uralla tarvitaan monitieteistä otetta

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Liikuntatieteellinen seura 2023

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Ryba, T. V., & Saarinen, M. (2023). Sukupuolinäkökulman huomioimisessa urheilijan uralla tarvitaan monitieteistä otetta. *Liikunta ja tiede*, 60(1), 26-28.

TATIANA V. RYBA, FT

Yliopistotutkija
Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
tatiana.ryba@jyu.fi

MILLA SAARINEN, FT

Tutkijatohtori
Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
milla.s.a.saarinen@jyu.fi

Sukupuolinäkökulman huomioimisessa urheilijan uralla tarvitaan monitieteistä otetta

Urheilua hallitsee yhä vanhakantainen miehisuus.
Muutos vaatii tuekseen kriittistä tutkimusta.

Kuva: Antero Aaltonen

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ ON HILJATTAIN toteuttanut useita sekä sisäisiä että ulkoisia arviointitutkimuksia suomalaisen huippu-urheilujärjestelmän nykytilasta tavoitteenaan vaikuttaa sekä olympia- että paralympialajeissa viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtuneeseen suoritustason laskuun. Näiden arviointitutkimusten sekä vuodesta 2015 jatkuneen nuorten, lahjakkaiden urheilijoiden kehitysympäristöihin keskittyneen (esimerkiksi urheilulukioita) seurantatutkimuksemme pohjalta vaikuttaa sil-

tä, että sukupuolinäkökulma tulisi ottaa huomioon entistä voimakkaammin kansallisessa huippu-urheilussa sekä sen johtamisuosituksissa.

Sukupuolinäkökulman mukaan ottaminen on erityisen tärkeää, sillä urheiluorganisaatioihin ja -instituutioihin sisäänrakennettu heteropatriarkaallinen sukupuoli-ideologia haittaa yhä edelleen sekä naisten että muunsukupuolisten urheilijoiden mahdollisuuksia rakentaa ammattimainen urheilu-ura. Vaikka sukupuolten välinen tasa-arvo on Suomessa yksi keskeinen yhteiskunnallinen arvo, niin suomalaiset naisurheilijat ovat pitkään olleet aliedustettuina taloudellisen tuen saajissa Opetus- ja kulttuuriministeriöltä sekä Suomen Olympiakomitealta (Lehtonen ym., 2022; Turpeinen ym., 2012).

Naisurheilijoiden määrä on tasaisesti kasvanut viimeisten vuosikymmenten aikana, mutta vuonna 2017 Suomen ammattilaistason urheilijoista vain 1,6 prosenttia (Lämsä, 2018) ja vain noin neljännes ammattivalmentajista oli naisia (Suomen valmentajat, 2022). Huippu-urheilyympäristöjen kehitykseen ei tulisi tarjota vain yhtä mallia, vaan pyrkii kohti systemistä kulttuurista muutosta jokaisella urheilun tasolla siten, että merkityksellisten lopputulosten saavuttaminen on mahdollista kaikille osapuolille tasa-arvoisesti, myös sukupuolinäkökulma huomioon ottaen.

Urheilukulttuurin miehiset ehdot

Tutkimus on laajalti osoittanut, että urheilukulttuuri rakentuu suurelta osin sille ajatukselle, että tytöt ja naiset sekä muunsukupuoliset urheilijat ovat vähempiarvoisia kuin miehet. Pojat sosiaalisesta urheilusta siihen, että he eivät saa olla nynnyjä. Sen sijaan että heistä kasvatettaisiin avarakatseisia miehiä, heidät opetetaan rakentamaan itsensä väheksymällä muita sukupuolia. **Don McPhersonin** mukaan (2019) miesurheilijat joutuvatkin mukautumaan rajoittuneisiin käyttäytymismalleihin ja uskomuksiin saadakseen patriarkaalisen kulttuurin etuoikeudet. McPherson (2019) kutsuu tätä osuvasti ”*maskuliinisuuden mandaatiksi, suorituksiksi, lupauksiksi ja valheiksi*”.

Tapoja olla mies ja menestynyt urheilija on lukuisia. Silti urheilussa kapea-alaisesti nähty maskuliinisuus sekä siihen liittyvät, itsestäänselvinä pidetyt miellelyhtymät yliveritaisesta suorituksesta tekevät tämän ”totuuden” vastustamisesta vaikeaa. Niin kaun kuin ihanneurheilija yhdistetään patriarkaaliseen maskuliinisuuteen, jatkuu myös alistamisen ja väheksymisen kulttuuri naisurheilijoita sekä muunsukupuolisia urheilijoita kohtaan, ja sanaton, heteroseksuaalien poikien ja miesten emotionaalisen eheyden nujertaminen ja hiljentäminen.

Aikaisemmasta tutkimuksesta sekä omista kokemuksestamme miesvaltaisissa työympäristöissä tiedämme, että naisten on usein pakko sopeutua ja omaksua mielen-tila, jossa he ovat ”yksi miehistä” tullakseen hyväksytyiksi ja selvitäkseen ammatillisesti. Kuten tuore tutkimus harvoista naisvalmentajista huippu-urheilussa osoitti (Norman

& Simpson, 2022), yleisin naisvalmentajien kokema syrjinnän muoto oli sukupuolittunut mikromitääntö, joka piti sisällään monenlaista tarkastelua, valvontaa sekä naisvalmentajien ammattitaidon kyseenalaistamista. Tavoitteena oli saada nämä urheilun ”vähempiarvoiset” kokemaan itsensä ulkopuolisiksi sekä vieraiksi huippu-urheilumaailmassa. Vastustaakseen kokemaansa mikromitääntöä sekä haastaakseen kokemaansa seksismiä monet naisurheilijat ja -valmentajat pyrkivätkin olemaan ”vielä parempia” ja ilmentävät niinkutsuttua ”supernaisen” narratiivia (Ryba ym., 2021; Saarinen ym., 2022).

Ennakkoluulojen sisäistäminen omaa sukupuoli-identiteettiä kohtaan sekä feminiinisen energian virran tukahduttaminen välittävien tekojen, ystävällisyyden ja emotionaalisen älykkyyden kautta eivät kuitenkaan edistä sosiaalista ja kulttuurista muutosta. Onkin tärkeää huomata, että nämä feminiinisinä pidetyt ominaisuudet ovatkin itseasiassa inhimillisiä ominaisuuksia. Näin ollen yksikään yksilö ei tule koskaan olemaan *tarpeeksi* kulttuurissa, jossa valtaa pitävät diskurssit kannustavat aggressioon, pilkkaavat haavoittuvuutta, ihannoivat suorituksia hinnalla millä hyvänsä ja loppujen lopuksi heteropatriarkaalista ylivaltaa. Sen sijaan että pyrimme vain naisten

ja muunsukupuolisten lisäämiseen urheilun eri kentillä ja tehtävissä, meidän tulee pyrkiä muuttamaan niitä kulttuurisia ja systemisiä olosuhteita, jotka tukevat sukupuolisyrintää urheiluorganisaatioissa.

Urheilijan äitiyttä katsotaan yhä karsaasti

Naisurheilun sekä tasa-arvokysymysten ollessa valokeilassa on ajankohtaista tarkastella urheilijoiden urheilu-uria, terveyttä ja hyvinvointia sukupuolittuneena ilmiönä. Tuore, kansallista ja kansainvälistä mediahuomiota herättänyt tutkimusteema käsittelee urheilijoita, jotka uransa aikana ovat tulleet äideiksi. Yhä useampi huippu-urheilija jatkaa harjoittelua raskauden aikana ja luo menestyksekkästä urheilu-uraa myös synnytyksen jälkeen huolimatta siitä, että huippu-urheilussa vallitsevat ihanteet ja arvot usein uusin tavat ajatusta siitä, että urheilu ja äitiys eivät sovi yhteen.

Lisäksi yhä useampi urheileva äiti puhuu avoimesti patriarkaalisessa kulttuurissa matkallaan kohti huippusuoritusta kokemistaan ongelmista, jotka yhä edelleen vaikuttavat heidän urheiluun osallistumiseensa, taloudelliseen turvaansa ja psykologiseen hyvinvointiinsa. Scott ja kollegat (2022) totesivatkin, että raskaana olevat ja perheelliset huippu-urheilijat kohtaavat usein sekä syrjiviä ja epätasa-arvoisia poliittisia linjauksia että käytännön ratkaisuja, jotka yhä edelleen heijastelevat isompia sosiaalisia sukupuolten väliin tasa-arvoon liittyviä ongelmia yhteiskunnassa.

Mielenkiintoista on myös se, että kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu kuinka naisurheilijoiden halu luoda urheilu-uraa äitiyden ohella usein kyseenalaistetaan, kun taas vastaavasti miesurheilijat saavat hyväksyvää kommentointia heidän käyttäessään aikaa isänä olemiseen. Tämä osoittaa, että vanhemmuuteen liittyvät odotukset urheilus-

Naisten halu luoda urheilu-uraa äitiyden ohella kyseenalaistetaan usein.

sa ovat yhä edelleen sukupuolittuneita (McGannon ym., 2018). Vaikka Suomessa ei olekaan tehty aiempaa empiiristä tutkimusta äitiurheilijoiden kokemuksista, monet urheilumediassa esillä olleet uutiset piirtävät aiheesta samantyyppistä kuvaa. Äitiurheilijat kokevat myös Suomessa monia ongelmia. He menettävät Olympiakomitean taloudellisen tuen raskauden ja lastensaannin myötä (Yle Urheilu 3/2022), lykkäävät äitiyshaaveitaan urheilu-uran takia (Yle Urheilu 7/2019; 1/2021), piilottelevat raskauttaan sopimuksen menettämisen pelossa (Yle Urheilu (3/2017) ja saavat vähän sosiaalista tukea halutessaan yhdistää urheilun ja perheen (9/2013; 5/2022). Tämän lisäksi naisurheilijoiden sopimuksista puuttuvat usein selvät sopimukset raskauden, synnytyksen ja lapsen saannin jälkeiselle ajalle, eikä lajiliitoilla tai Suomen Olympiakomitealla ole ohjeistusta siitä, miten naisurheilijoiden talous tulisi tänä aikana turvata (Scott ym., 2022). Vaikka isäurheilijoiden kokemukset isyyden ja urheilun yhteensovittamisesta ovat suomalaisessa urheilumediassa harvinaisia, poikkeavat harvat tarinat äitiurheilijoiden vastaavista: miesten kohdalla keskitytään usein siihen, miten hieno kokemus isyys on heille ollut (Yle Urheilu 12/2021).

Nämä esimerkit tarjoavat vain pienen tarkastelukulman monimutkaiseen sosiaalisiin rakenteisiin, jotka vahvistavat ja uusintavat patriarkaalista urheilukulttuuria. Ne kuitenkin havainnollistavat, kuinka tärkeää toiminta on retoriikan sijaan pyrittäessä varmistamaan ihmisoikeuksien toteutuminen, kuten oikeus työhön ja vapaa-aikaan, sekä oikeus sukupuoli-identiteettiin sekä vanhemmuuteen. Naisten ja muunsukupuolisten terveydessä ja hyvinvoinnissa on iso ongelma se, että urheilujärjestelmät ja -hallinto, jonka pitäisi tukea heitä sekä luoda inklusiivisia ympäristöjä, epäonnistuu yhtäläisten mahdollisuuksien turvaamisessa. Tämä korostaakin tarvetta tuottaa tietoa monitieteisesti.

Muutokseen tarvitaan monitieteistä lähestymistapaa

Monitieteisen tiedontuotannon lähestymistapa yhtäältä sisältää ja toisaalta ylittää erilaisia sidosryhmiä (tieteellisiä ja ei-tieteellisiä), jotka tekevät yhteistyötä ratkaistakseen sosiaalisesti relevantteja ongelmia tuottaakseen käyttökelpoisia ratkaisuja. Kuten Polk (2015) toteaa, monitieteiseen vaikuttamiseen liittyy sidosryhmien korkea osallistuvuus ja sitoutuminen, ja se rohkaisee ja tukee tiedon yhteensovittamista ja refleksiivistä oppimista erilaisten sektoreiden ja alojen välillä. Jotta voimme vaikuttaa myönteisesti urheilijoiden ja urheiluympäristössä toimivien jokapäiväiseen elämään, meidän tulee kehittää strategioita, jotka yhdistävät kriittisen tutkimuksen käytäntöön. On myös tarpeen oppia niiden henkilöiden kokemuksista, jotka ovat onnistuneesti huomioineet sukupuolinäkökulman urheilukontekstissa.

Lisäksi meidän on oltava valmiita päästämään irti tämänhetkistä ”parhaista toimintatavoista” ottamalla huomioon ja käyttämällä sukupuolinäkökulman huomioivia lähestymistapoja. Näin toimiminen mahdollistaisi paikallisten kulttuurien toimintavat huomioonottavan tilanne-riippuvaisen, monesti globaalissa diskurssissa ylenkatso- tun tiedon tuottamisen. Urheilupiireissä on tullut tavaksi luottaa kokemukseen ja osaamiseen strategioiden kehittämisen käyttöönotossa tutkimuksen kustannuksella. Mielestämme tutkimukseen panostaminen on kriittisen tärkeä pohja käyttöönoton kehittämisessä sekä tuloksien ja prosessin käyttöönoton arvioinnissa. Soveltamalla monitieteistä lähestymistapaa kehitämme sukupuolinäkökulman huomioivia tapoja tukea työuria, terveyttä, ja hyvinvointia urheilussa. ♦

LÄHTEET

- Lehtonen, K., Oja, S., & Hakamäki, M. 2022. Liikunnan ja urheilun tasa-arvo Suomessa 2021. Opetus ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:5. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163828>
- Lämsä, J. 2018. Ammattiurheilijoiden määrä tasaisessa kasvussa. <https://kihu.fi/arviointi-ja-seuranta/ammattiurheilijoiden-maaratasaisessa-kasvussa>
- McGannon, K. R., McMahon, J., & Price, J. 2018. Becoming an athlete father: A media analysis of first time father tennis star Andy Murray and the implications for identity. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16(6), 670–687
- McPherson, D. 2019. You throw like a girl: The Blind Spot of Masculinity. Akashic Books.
- Norman, L., & Simpson, R. 2022. Gendered microaggressions towards the “only” women coaches in high-performance sport. *Sports Coaching Review*, 1–21.
- Polk, M. 2015. Transdisciplinary co-production: Designing and testing a transdisciplinary research framework for societal problem solving. *Futures*, 65, 110–122.
- Ryba, T. V., Ronkainen, N. J., Douglas, K., & Aunola, K. 2021. Implications of the identity position for dual career construction: Gendering the pathways to (Dis) continuation. *Psychology of Sport and Exercise*, 53, 101844.
- Saarinen, M., Ryba, T. V., Kavoura, A., & Aunola, K. 2023. “Women easily feel that they have lost a year if they don’t ski faster”: Finnish ski coaches’ discursive constructions of gendered dual career pathways. *Psychology of Sport and Exercise*, 64, 102322.
- Scott, T., Smith, S. V., Darroch, F. E., & Giles, A. R. 2022. Selling vs. Supporting Motherhood: How Corporate Sponsors Frame the Parenting Experiences of Elite and Olympic Athletes. *Communication & Sport*, 21674795221103415.
- Suomen Valmentajat. 2022. Valmentaa kuin nainen. <https://www.suomenvalmentajat.fi/yhdistys/hankkeet/valmentaa-kuin-nainen/>
- Turpeinen, S., Jaako, J., Kankaanpää, A., & Hakamäki, M. 2012. Liikunta ja tasa-arvo 2011. Sukupuolten tasa-arvon nykytila ja muutokset Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:33. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75383/OKM33.pdf?sequence=1>